

Fedinec Csilla

Ukrajna nem társul

ÚJ EGYENLÍTŐ (ISSN: 2064-0439) II: (1) pp. 26-31. (2014)

Fedinec Csilla*

* A szerző az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa.

UKRAJNA NEM TÁRSUL

Az Európai Unió 1991. december 2-án, az Ukrajna függetlenségét megerősítő népszavazás másnapján, nyilatkozatban ismerte el annak demokratikus voltát. Az EU megerősítette – nyílt és konstruktív párbeszédre törekszik Ukrajnával. 1994. június 14-én a felek aláírták a partnerségi és együttműködési megállapodást, amely 1998. március 1-jén lépett hatályba. Röviddel ez után Ukrajna hivatalosan is bejelentette, hogy az Európai Unió társult tagságára törekszik. Ukrajna még ugyanebben az évben jóváhagyta az EU integrációs stratégiát és a jogharmonizációs koncepciót.

2008-ban Párizsban az Európai Unió és Ukrajna csúcstalálkozón a felek megállapodtak arról, hogy a partnerségi és együttműködési megállapodást társulási megállapodásnak kell felváltania, amellyel kapcsolatos tárgyalások már 2007 márciusában, az azzal szorosan összefüggő szabadkereskedelmi térségre irányuló tárgyalások pedig 2008 februárjában megkezdődtek. 2012. március 30-án sor került a társulási megállapodás, 2012. július 19-én pedig a szabadkereskedelmi megállapodás szövegének parafálására. 2012. december 10-én Brüsszelben az aláírást a 2013. novemberi vilniusi keleti partnerség csúcstalálkozóra tűzték ki. A Külügyek Tanácsa ehhez három alapvető feltételt határozott meg: a 2012-es parlamenti választások és az utána következő lépések tisztasága, a szelektív igazságszolgáltatás felszámolása és az ezzel kapcsolatos problémák jövőbeni elkerülése, a társulási menetrendben meghatározott reformok végrehajtása. A Tanács aggodalmát fejezte ki a 2012 októberében megtartott parlamenti választásokkal kapcsolatban, különösen fontosnak nevezte a párbeszédet az ellenzékkel, hiteles választási rendszer életbe léptetését, a médiafelületekhez való egyenlő hozzáférés biztosítását. A Tanács súlyos aggodalmát fejezte ki a volt kormánytagok bebörtönzésével kapcsolatban. A Tanács üdvözölte az új büntetőtörvénykönyv, az új ügyészégi törvény stb. elfogadását, ugyanakkor további reformokat sürgetett.

A Timosenko-ügy

A szóban forgó volt kormánytagok bebörtönzése – Julia Timosenko és környezetének félreállítását jelentette, így annak megakadályozását, hogy a volt miniszterelnök asszony indulhasson a 2012-es parlamenti választásokon, illetve a 2014-ben esedékes államfőválasztáson. A 2012-es választások végeredményeként öt párt jutott a parlamentbe – a kormányt alakító Régiók Pártja, a jobbközép Útés („Udar”) Párt, szélsőjobboldali Szabadság („Svoboda”) Párt, a szélsőbalos Kommunista Párt és legerősebb ellenzéki pártként a Timosenko mögött álló Haza Párt. A választási kampányban külpolitikai téren a Régiók Pártja és a Haza Párt egyaránt az Oroszországgal való partnerséget és az Európai Unióval a társulási

szerződés aláírását jelölte meg célként. A kommunisták egyértelmű nyugatellenességet fogalmaztak meg, az Ütés Párt és a Szabadság Párt pedig nemigen foglalkozott a külkapcsolatokkal.

Timosenko az 1990-es évek elején még családi kisvállalkozást működtetett, majd a legnagyobb állami energiavállalat vezérigazgatója, az ezredforduló tájékán miniszterelnök-helyettes Viktor Juscsenko kormányfő mellett. Hivatali idejében nyomozás folyt ellene gazdasági bűncselekmények vádjával, a bíróság azonban felmentette. A külföld szemében sikeresnek és nyugatosnak tekintett párosnak távoznia kellett a kormányból. Politikai karrierjüket mindketten pártalapítással folytatták: Juscsenko a Mi Ukrajnánk, Timosenko pedig a Haza Párt megszervezésével állt fel a politikai küzdőtérré. 2004-ben, az ún. narancsos forradalom időszakában közösen vitték sikerre az elcsaltnak minősített elnökválasztás megismétlését, így Viktor Janukovicsal szemben Viktor Juscsenko lett az államfő. A választások megismétlésének hátterében nemcsak a nyílt színi tiltakozások álltak, hanem egy politikai háttéralku is: az ellenzéki jelölt, azaz Juscsenko beleegyezett az elnöki hatalom alkotmányos megkurtításába. 2005 elején Timosenko megkapta a miniszterelnöki bársonyszéket, ám ezt a pozíciót csak néhány hónapig töltötte be. Juscsenko lemondatta Timosenkot, felelőssé téve a miniszterelnököt a gazdasági visszaeséséért, és szemére vetve, hogy szándékosan szítja a politikai feszültséget.

A narancsos erők válságát jelezte, hogy a 2006-os parlamenti választásokon, és a 2007-es előrehozott parlamenti választásokon immár a 2004-ben legyőzött Viktor Janukovics nevével fémjelzett Régiók Pártja szerezte meg a legtöbb szavazatot, ugyanakkor a 2006-os eredményhez képest 2007-re jelentékeny mértékben megerősödött Julia Timosenko blokkja, míg az elnök politikai háttere lejtmenetbe került. 2007 végén azonban a természetes szövetségesek, a Mi Ukrajnánk és a Timosenko blokk együtt még képes volt a kormányalakításra, így Timosenko újra miniszterelnök lett. Az időszakban a legtöbb belpolitikai vitát az váltotta ki, hogy az Oroszországgal való újabb gázválság megoldására a miniszterelnök kiiktatta a magánvállalatokat az orosz gázüzletből, s a Gazprom, illetve az ukrán állami Naftohaz közvetlenül szerződött egymással. A belföldi fogyasztók számára a gázárak jelentősen megemelkedtek. Nemzetközi szintén komoly siker volt, hogy 2008 elején Ukrajna csatlakozott a Világkereskedelmi Szervezethez (WTO), mellyel kapcsolatos tárgyalások 1993 óta folytak.

„Alkotmányos restauráció”

2009-ben Timosenko blokkja és a Régiók Pártja tárgyalást kezdett a koalíciókötésről, az elsődleges cél az Alkotmány újabb módosítása volt az államfői hatalom további korlátozása érdekében. A Régiók Pártja azonban végül nem ment bele az alkuba. Timosenko kormányon maradt 2010 elejéig, azonban közte és az államfő között végletesen elmergesedett a viszony. A 2010-es elnökválasztáson a leköszönő államfő, Viktor Juscsenko esélytelenül indult, a két legfőbb riválisnak Viktor Janukovics és Julia Timosenko bizonyult. Janukovics győzelmét ezúttal senki nem vonta kétségbe, az elnökválasztás külföldön is pozitív visszhangot kapott. Az elnökválasztás után Timosenkonak távoznia kellett a miniszterelnöki székből. Új házszabállyal – amit az ellenzék tiltakozása nyomán vizsgált az Alkotmánybíróság, de nem talált kifogást ellene – létrehozták az államfőpárti többséget a parlamentben.

2010-ben „alkotmányos restauráció” is végbement Ukrajnában. Egyértelmű volt a szándék az elnöki hatalmat korlátozó alkotmánymódosítás felülvizsgálatára, amihez szükséges újabb alkotmánymódosításhoz azonban nem volt meg a kellő parlamenti támogatás. A képviselők egy része az Alkotmánybírósághoz fordult, amely 2010 szeptemberében úgy döntött, hogy formai hiányosságok miatt hatályon kívül helyezi a vitatott jogszabályt, és

kimondja azt is, hogy ezzel visszaáll az 1996-os Alkotmány eredeti szövegében meghatározott elnöki jogkör. Az ellenzék körében a döntésnek csekély visszhangja volt, a külföld pedig egyáltalán nem foglalkozott vele. Ezt követően, 2011 februárjában létrejött az ún. alkotmányozó közgyűlés (szó szerinti fordításban inkább „nemzetgyűlés”), amelynek feladata, hogy kidolgozza az ország új alkotmányát. A szakértői összetétel ellenére, a Régiók Pártjának politikai gyámkodását sejtve, az ellenzék igen negatívan viszonyul a grémiumhoz.

2010 májusában megindult a nyomozás Julia Timosenko és néhány politikustársa ellen. 2011 októberében a bíróság fő büntetésként hét év szabadságvesztésre ítélte a volt kormányfőt hivatali visszaélés vádjával. A börtönállapotok, Timosenko betegsége, gyógykezelése, éhségsztrájkja napi szinten fenntartotta, fenntartja a folyamatos érdeklődést a közvélemény előtt is, nemcsak a politikában. A nemzetközi visszhangok rendkívül negatívak voltak, és sokat rontottak Ukrajna megítélésén. Az Európai Unió is rendre kifejezte nemtetszését, ami megnyilvánult többek között abban is, hogy a társulási szerződés 2012-es parafálása után sokáig nem volt kitűzött dátum annak aláírására. 2012 májusában a Timosenko-ügy miatt halasztották el a közép-európai államfők jaltai csúcstalálkozóját, de a lengyel–ukrán közös rendezésű 2012-es labdarúgó Európa-bajnokságra is árnyékot vetett, hogy több külföldi politikus bejelentette, nem vesz részt az eseményen.

A Timosenko-ügy külföld általi folyamatos napirenden tartása és ukrán részről ebben a tekintetben rendíthetetlen hozzáállás ellenére egészen 2013. november 22-ig úgy tűnt, hogy Vilniusban megtörténik az aláírás, az Európai Unió nem fogja tovább követelni a volt miniszterelnök szabadon bocsátását, megelégszik németországi gyógykezelésének engedélyezésével. Csak a makrogazdasági elemzők fogalmaztak úgy, hogy Ukrajna bátor lépésre készül, különösen így tél elején. És valóban, Oroszország gazdasági blokáddal beintett.

Az orosz kártya

2013. november 22-én az ukrán parlament plenáris ülésén felszólalt Mikola Azarov miniszterelnök, aki bejelentette: fel kell függeszteni a döntést a társulási szerződés és a szabadkereskedelmi megállapodás aláírásáról. A kormányfő hangsúlyozta, hogy a döntésnek kizárólag gazdasági okai vannak, és taktikai lépésnek kell tekinteni, ami egyáltalán nem érinti Ukrajna stratégiai irányvonalát, amiben a törvény erejénél fogva nincs változás. Azonban az országban jelentős a gazdasági visszaesés, különösen az ipar tekintetében, nagymértékben csökkent az export Ukrajna számára fontos országok irányába. Az utolsó csepp volt a pohárban, hogy 2013. november 20-i levelében az IMF feltételekhez kötötte az ukrán IMF-tartozások visszafizetéséhez nyújtandó újabb IMF kölcsön megadását, s ezek a feltételek: a rezsiköltségek majdhogynem megkétszerezése, a fizetések, a nyugdíjak és a szociális juttatások befagyasztása, a költségvetési kiadások jelentős visszafogása, a mezőgazdasági termelők számára biztosított adókedvezmények megszüntetése, a monetáris politika átalakítása. Azarov szerint a kiút az Oroszországgal fennálló kapcsolatok rendezése, Oroszország azonban bármiféle tárgyalásra csak azzal a feltétellel hajlandó, ha Ukrajna elhalasztja a szabadkereskedelmi megállapodás aláírását az Európai Unióval, amely szoros velejárója a társulási szerződésnek. Ezzel a lépéssel Ukrajna a katasztrófát próbálja meg elhárítani. A miniszterelnöki beszédet az ellenzék hangos bekiabálásokkal fogadta, mire a beszéd elhangzása és a miniszterelnök távozása után Volodimir Ribak parlamenti elnök, a méltatlan körülményekre hivatkozva, berekesztette az ülést.

November 28–29-én az ukrán küldöttség jelen volt Vilniusban a keleti partnerség csúcstalálkozón, azonban az aláírásra természetesen nem került sor. A keleti partnerség hat országa (Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia, Moldova és Ukrajna), az EU-tagállamok közös nyilatkozatban hangsúlyozták, hogy az Európai Unió továbbra is

érdekelte a kelet-európai országok politikai társulása és gazdasági integrációja, ezekben az országokban a fenntartható reformfolyamatok megvalósításában, elkötelezett a prágai és a varsói csúcson a keleti partnerséggel kapcsolatban elfogadott alapelvek teljes körű valóra váltásában. A vilniusi csúcs eredménye, hogy parafálták az EU és Ukrajna megállapodását az egységes légtérrel, valamint a társulási és szabadkereskedelmi megállapodást Grúziával és Moldovával. Mindez azonban halvány eredmény a várt áttörés helyett.

Újra az utcán

Az azonnali reakciókból nyilvánvaló volt, hogy mind az Európai Uniót, mind az ukrán közvéleményt váratlanul érte a nem társulás ténye. Kijevben már november 27-én utcára vonultak az egyetemisták. A tüntetés fő helyszínévé a Majdan, azaz a Függetlenség tere vált. A nagy hideg ellenére a tiltakozás nem csillapodott, mígnem november 30-án éjjel a rendőrség megpróbálta szétzavarni a tüntetőket, többeket letartóztattak, sok embert súlyosan bántalmaztak. Másnap a kormány lemondatta a kijevi rendőrfőnököt, túlkapásnak minősítve az esetet, a politikai ellenzék viszont szolidaritásáról biztosította a tüntetőket, s maga is közéjük állt. Egyes nyugat-ukrajnai városokban is voltak szűkebb körű megmozdulások, azonban állandó jelenlét csak a Majdanon volt. A tüntetők fő követelésévé a kormány és az államfő lemondása vált.

A november 22. utáni soros plenáris ülésnapon, december 3-án az ellenzék két bizalmatlansági indítványt is megpróbált benyújtani a parlamentben. A kommunista párt indítványát formai okokra hivatkozva elvetették. A Haza Párt, Ütés Párt, Szabadság Párt 166 képviselője által a kormánnyal szemben benyújtott bizalmatlansági indítványról a parlamenti elnöke elrendelte a szavazást. Előtte a képviselők nagy szavazattöbbséggel megszavazták, hogy a kormányfő és a kormánytagok jelenjenek meg a parlamentben, ami rövid szünet elrendelése után meg is történt. A kormány, a belügyminiszter kivételével, felsorakozott, Mikola Azarov miniszterelnök bocsánatot kért a november 30-án éjjel történelemért, és kifejezte a kormány elkötelezettségét az európai integráció mellett. A bizalmatlansági indítványra a 450 képviselőből 186 szavazott igennel, miközben a régiósok és a kommunisták nem szavaztak. Az eredmény kihirdetése után a házelnök azonnal berekesztette a délelőttbe belesűrített ülésnapot. A házszabály szerint az év végéig már nincs lehetőség arra, hogy újra szavazzanak bizalmatlansági indítványról, az ellenzék az első szavazás óta egyébként is blokkolja a parlament ülését. Eközben az országnak többek között nincs elfogadott 2014-es költségvetése, ami újév után megbéníthatja az állami szervek működését.

Az ellenzék az utcákon kísérletet tett a narancsos forradalom időszakának hangulatának újjáélesztésére. A külföld azonban másként reagált, ezúttal nem állt fenn illegitim állapot. Az Európai Unió láthatóan továbbra is a tárgyalóasztal mellé várta Ukrajnát. Megtartották Kijevben december 5–6-án az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) külügyminiszteri értekezletét is. Magyarországot Németh Zsolt a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára képviselte, aki hangsúlyozta: elfogadhatatlannak mindenféle, de különösen az állam részéről történő erőszak alkalmazása. Véleménye szerint megkérdőjelezhetetlen Ukrajna európai integrációs elkötelezettsége mind a kormány, mind az ellenzék részéről, és az EU-nak folytatnia kell a tárgyalásokat Ukrajnával a társulási megállapodás megkötése érdekében.

A belpolitikai viharok csillapítására Leonyid Kravcsuk, az ország első államfője kerekasztal összehívását kezdeményezte. A volt államfők december 10-én jöttek össze egy előzetes tanácskozássra, éjszaka azonban újabb atrocitás történt a Függetlenség téren: a rendőrség bírósági döntésre hivatkozva megpróbálta lebontani az ott emelt kordonokat, s kiszorítani a tüntetőket a térről, illetve az általuk elfoglalt városházáról. Az eseménynek szemtanúja volt az épp Kijevben tárgyaló Catherine Ashton, európai uniós kül- és

biztonságpolitikai főképvisező, aki azért érkezett Kijevbe, hogy közvetítsen a kormányoldal és az ellenzék között a politikai válság rendezéséről. Ebben az időben ugyancsak Kijevben tartózkodott Victoria Nuland amerikai külügyi államtitkár-helyettes, aki pedig a roham utáni reggelen szendvicset, kekszet és teát osztogatott a tüntetőknek és a rohamrendőröknek. Több nyugat-ukrán városban szirénahangra és harangzúgásra ébredtek az emberek, megindult az önkéntesek toborzása a kijevi tüntetők támogatására. Ennek ellenére a tüntetők létszáma láthatóan nem nőtt, és sajtóbeszámolók szerint a tértől pár lépésre az élet békés mederben, hétköznapi módon zajlott tovább.

A december 11-i kerekasztal azonban teljes kudarcra volt ítélve. A demonstrálók képviselője – az Euromajdan egyesület nevében – kijelentette: az éjszaka a rohamrendőrök eltaposták a tárgyalás lehetőségét. Az Euromajdan megjelenése pillanatában számos nyelven saját szócikket kapott a Wikipedián, felkerült a Twitterre és a Facebookra, egyenes adásban közvetített a térről az Ustream. Személyesen a helyszínen biztatta a tüntetőket az amerikai John McCain republikánus és Chris Murphy demokrata szenátor. Gyűjtő hangú videóüzenetet küldött az ukránoknak az Oscar-díjas George Clooney amerikai színész, az ENSZ békenagykövete. És a sor folytatható. Julia Timosenko is éles hangú nyilatkozatot adott ki, miszerint banditákkal nincs tárgyalás. A hétfővégre a hatalom meghirdette az ellentüntetőt – a magyarországi sajtóban megjelent szóhasználat: az ukrán békemenetet.

Ezzel párhuzamosan következett be derült égből a változás. 2013. december 15-én Stefan Füle szomszédságpolitikáért felelős uniós biztos a Twitteren jelentette be, hogy Brüsszel felfüggeszti a társulási szerződésről való tárgyalást, az államfő és a kormány szavai és tettei mind nagyobb távolságra kerülnek egymástól. Fontos körülmény, hogy itt, ezen a ponton teszem le a tollat, tekintettel a lapzártára, de legfőbbképpen azért, mert ezzel mindenképp új fejezet nyílik a történetben. A végkifejlet, bármi is lesz az, még távol van, s ebben a pillanatban egyre távolabb, mert semmilyen politikai fordulat nem hoz azonnali választ a csödközeli gazdasági helyzet feloldására. Ukrajna pillanatnyi vergődése elsősorban erről szól, s csak utána a külpolitikai orientációról.

Felhasznált források:

Council conclusions on Ukraine. 3209th Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 10 December 2012.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/134136.pdf

Eastern Partnership: the way ahead Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Vilnius, 28–29 November 2013.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/139765.pdf

Delegation of the European Union to Ukraine.

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm

Németh Zsolt: „mindenféle erőszak elfogadhatatlan”. MTI, 2013. december 5.

<http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/nemeth-zsolt-mindenfele-eroszak-elfogadhatatlan>

Пленарне засідання 22 листопада 2013 року. Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. <http://www.rada.gov.ua/print/85809.html>

Пленарне засідання 3 грудня 2013 року. Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. <http://www.rada.gov.ua/print/86156.html>

Фюле: переговори з Києвом щодо угоди про асоціацію призупинені. 15 грудня 2013. <http://www.radiosvoboda.org/articleprintview/25201253.html>